

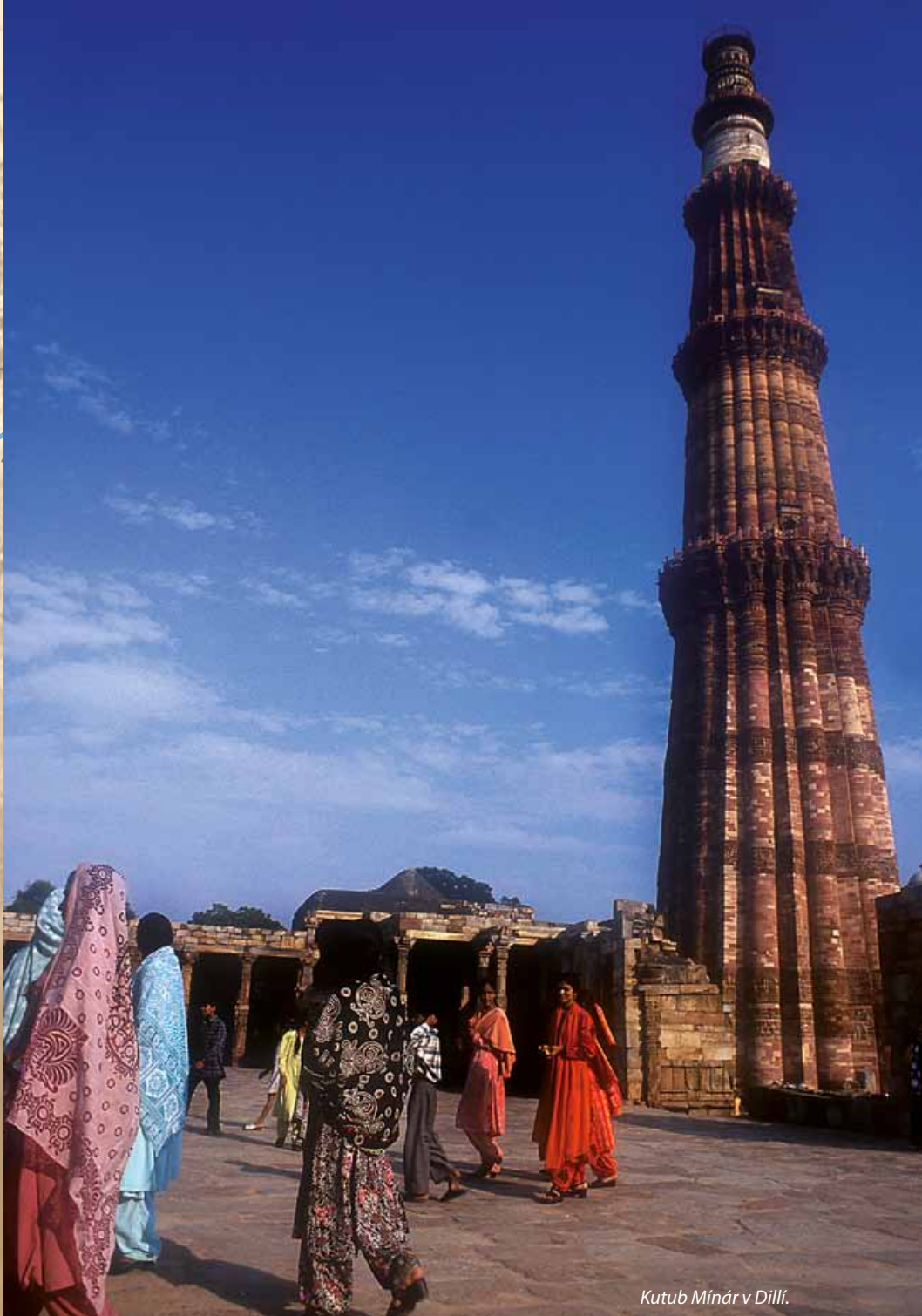
VELKÁ CESTA INDIÍ

ZA PAMÁTKAMI UNESCO

Nápad seznámit se s kulturním odkazem Indie prostřednictvím památek pod ochranou UNESCO se zrodil při přípravě výstavy Poznej světové dědictví UNESCO. Právě současných 27 indických míst ze Seznamu světového dědictví UNESCO zachycuje různorodou kulturu, náboženství a bohatou historii, prezentuje hinduismus, buddhismus, islám i koloniální období této rozlehlé země. Z nápadu se zrodila pestrá mozaika sestavená z cest indoložky Barbary Andelové, publicistky Mileny Blažkové a znalce Indie Martina Vedrala. Přijměte jejich pozvání do Indie.

ČÍNA

Kutub Mínár v Dillí.

Na území desetimilionového Dillí existovalo sedm historických měst, v nichž se vzájemně prolínaly náboženství, tradice a kulturní vlivy. Žádné z nich nezaniklo úplně, každé zanechalo stopu, zvláště sedmé město mughalského císaře Šáh-džahána svědčí o výjimečnosti tehdejší architektury. Tři historické komplexy v Dillí zařadilo UNESCO pro jejich jedinečnost mezi světové dědictví. První je Kutub Mínár, komplex s mešitami a hrobkami, s jehož stavbou se započalo koncem

12. století. Minaret pojmenovaný podle zakladatele Kutbuddíra Aibaka přezdívaný též věž vítězství muslimů, je nejvyšší kamennou „věží“ Indie o výšce 72,5 metru. Druhou památkou pod ochranou UNESCO je mauzoleum císaře Humajúna a třetí Červená pevnost.

Dillí a vliv islámu

Dillí získalo na důležitosti po roce 1206, kdy jej muslimský císař Aibak po svém

vítězství zvolil za hlavní město. V té době již muslimové ovládali značnou část jižní a střední Indie a mnoho hinduistických a buddhistických památek skončilo v troskách. Přehnané rozměry indických chrámů vystřídalo matematické pojetí úměrnosti, ve stavebnictví se používala malta, hinduistický vliv zůstal zachován hlavně v kamenných plastikách. Z perského, arabského a středoasijského prostoru pocházely výtvarné předlohy osmibokých staveb, lomených oblouků,

Hrobka císaře Humájúna, Dillí.

kupolí, minarety. Velká záliba v ornametální kaligrafii a používání škály výrazných barev jsou základní znaky islámského umění. Další novinkou islámského umění byly velkolepé hrobky.

Mauzoleum císaře Humájúna

Nachází se na břehu řeky Jamuny v Dillí pochází z let 1564-1573. Stojí obklopen zelení a sítí vodních kanálů uprostřed zahrad, které mají po vzoru perských zahrad navozovat atmosféru ráje. Svou výjimečnou architektonickou vyvážeností posloužila hrobka jako předloha pro další mughalské stavby. Červený pískovec doplňují umělecky ztvárněné části z bílého a černého mramoru, jemně cizelované geometrické vzory, kaligrafické nápisy i květinové motivy nahrazují koránem zakázané zobrazování živých bytostí.

Červená pevnost

Byla vybudována z červeného pískovce jako palácová pevnost za mughalského císaře Šahdžahána, který vládl v letech 1628-58. Patří k ní zahrady s mnoha pavilony a vodním kanálem nazvaným Rajský proud. Architektonické ztvárnění odráží všechny fáze indické historie od Mughalů až po nezávislost.

Červená pevnost v Dillí byla mezi památky pod ochranou UNESCO zařazena v létě 2007.

Náboženské protiklady v Madhja-praděši

Z Dillí jsme se přes Ágru dostali do Khadžuráhu ve státě Madhja-praděš. Nejslavnější indickou stavební památku Tádž Mahal v Ágře v naší mozaice vynecháme, věnovali jsme se jí ve Světovém dědictví 1/2006.

Tanec života v Khadžuráhu

Ve třech chrámových okrscích postavených v letech 950-1050 se nachází pětadvacet hinduistických a džinistických chrámů s erotickými reliéfy a sochami. Hlavní chrám Kandárija Mahádéva s jedenácti metry vysokou věží je považován za nejkrásnější, mimo jiné se tu nachází 872 skulptur hudebníků, božstev, krásných žen a erotických scén. Kromě věže zdobí chrám bezpočet menších věžiček a skulptur. Chrámy jsou postaveny na vysokých plošinách a všechny jsou orientovány podle východo-západní osy. Jako celek působí chrámy velkolepým dojmem a ještě daleko

působivěji neuvěřitelné množství skulptur a reliéfů vytesaných dávnými kameníky do měkkého pískovce. Každý centimetr je pokryt sochami s erotickým nábojem. Ze soch bohů odpočívajících v nevyzdobeném chrámovém interiéru vychází síla vystupňovaná na vnějších zdech chrámu v „tanec života“. Erotické scény nejsou ve výzdobě hinduistických chrámů ničím neobvyklým, ovšem v takové míře jako v Khadžuráhu se nevyskytují nikde. Stojí v ostrém protikladu se současnou prudérií Indií. Vypodobnění mileneckých párů souvisí s hluboce zakořeněným kultem plodnosti. Na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO bylo Khadžuráho zapsáno roku 1986 jako mistrovské dílo indického kamenictví z doby vlády Čándelské dynastie.

Stúpa v Sánčí

Od hinduistických chrámů v Khadžuráhu jsme se přesunuli ve státě Madhja-praděš na zcela jiné slavné místo. Sánčí, jedno z nejposvátnějších buddhistických poutních míst Indie, s Velkou stúpou, řadou chrámů a pamětních sloupů. Je spjato s krutým a dobyvačným vládcem Ašókou, kterému se podařilo vybudovat nejmoc-

Skalní chrámy v Mahábalipuramu.

nější říši starověké Asie. Válečné tažení roku 261 př. n. l. proti Kalinze, státu na pobřeží Bengálského zálivu, bylo spojeno s takovým vyvražďováním a ničením, že se otřesený Ašóka stal vášnivým zastánce Buddhy a zásady slitování. Zbytek své vlády se věnoval dobrým skutkům. Nechal kopat studny, zakládal nemocnice, sbíral léčivé byliny. Nařídil, aby jeho příkazy a mravní ponaučení byly vytesány na kamenné sloupy po celé zemi; do současnosti se jich dochovalo kolem třicítky. Zároveň dbal, aby pro buddhistické relikvie bylo dostatek stúp.

Stúpa jako klasická forma buddhistické architektury symbolizuje vesmír: kamenná polokoule zvaná *anda* znázorňuje zeměkouli, špička čnící z ní zemskou osu, hranatý podstavec sídlo bohů a slunečníky rozmístěné stupňovitě nad ní nebe. Kamenné oplocení stúpy symbolizuje koloběh souhvězdí. Čtyři vstupní brány zvané *tóran*y otevřené do všech čtyř světových stran. Taková je i stúpa v Sánči, prostý památník z okrouhlých cihel ve tvaru převrácené mísy. Součástí jsou řady leštěných pískovcových sloupů s propracovanými hlavicemi ve tvaru lvů, slonů,

koňů na velkém kole. Kolo nejspíš představuje buddhistický symbol kola zákona. Tóran y vysoké asi deset metrů zdobí výjevy z Buddhaova života; na severní bráně obrazy z *džátaky* – vyprávění z minulých životů Buddha, na západní bráně zobrazení Buddha jako stromu života. V Indii se považuje stúpa v Sánči za nejvelkolepější doklad starověkého umění.

V Tamilnádu

Při jedné cestě do Indie jsme se letadlem dostali z Prahy do přístavu Chennai (dříve Madrás) a odtud jsme pokračovali autobusem do malého přímořského resortu Mahábalipuram na východním pobřeží Indického oceánu. Stěží by v tomto ospalém místě někdo hledal jeden z nejvýznamnějších historických přístavů Indie.

Mahábalipuram

Pevnostní komplex a zejména chrámy, které zde vyrostly v sedmém a osmém století v době kolonizace jihovýchodní Asie za vlády dynastie Pallavů, se staly vzorem pro podobnou chrámovou architekturu celé jižní Indie. Původně existovalo v Mahábalipuramu sedm stupňovitých

Chrám Kandárija Mahádéva v Khadžuráhu.

Góपुरa Virúpákšova chrámu, Hampí.

staveb podobným pagodám, šest zničil oceán, jeden chrámový komplex vytesaný ze žuly zůstal zachován jako svědectví mimořádného pallavského umění. Zvláště vyniká Velký reliéf nazvaný Ardžuno-pokání o velikosti dva a čtyřicet na dvanáct metrů s výjevy ze slavného staroindického eposu Mahábhárata. Šiva v podobě hada chytá do svých vlasů bohyni Gangu zobrazenou jako řeku padající průrvou v kameni dolů. Dva velké bloky skály nahrazují říční břehy, na které se přicházejí Ganze poklonit lidé, domácí zvířata a dokonce i bohové. Dávni kameníci využili jedné skalní pukliny ke znázornění staré legendy o sestupu Gangy z nebes. Indové si Gangu personifikují, představuje jejich matku. Podle starého eposu požádal král Sagar Gangy, dceru Himálaje, aby sestoupila na zem a vysvobodila jeho mrtvé syny. Kdysi je na popel spálil divotvorným pohledem mudrc Kapila. Ganga nakonec na Brahmův příkaz uposlechla, rozhodla se však, že zem svou silou zničí. Řítla se dolů, ale moudrý Šiva postavil padající řeku do cesty překážku v podobě vlastní hlavy. Řeka se do jeho vlasů zapletla a na zem dopadla

tlumeně, zbavená ničivé síly. Omyla popel Sagarových synů a ti pak odešli do nebe. Hinduisté věří, že totéž se stane každému věřícímu, jehož popel spočine po smrti ve vodách Gangy.

Hinduistická božstva

Hinduisté uctívají stovky bohů a bůžků. Hlavní Brahma splnil svou funkci stvořitele světa a zůstává v nečinnosti. Pokud je zobrazován, má většinou čtyři hlavy, drží růženec a knihu a nese jej labuť. Šiva drží trojzubec, sekeru nebo šňůru koráleků, někdy buben a jeho býk Nandin většinou chybí, podobně jako zvířecí vozítka ostatních božstev. Višnu drží v ruce lasturu, disk, kyj a lotos, jeho vozítkem je sluneční pták Garuda. Věřící často zobrazují také Párvátí, Višnuovu ženu a Ganéšu, jejich syna se sloní hlavou.

Pět menších chrámů v Mahábalipuramu připomíná tvarem slavnostní vozy – rathy, v mnoha podobách jsou zobrazována hinduistická božstva. Vzácné památky skrývají jeskyně se čtyřmi pallavskými hlídači a jeskyně Mahišamardiní s vlysy se sanskrtoým nápisem. Pobřežní chrámy byly zařazeny na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO roku 1988.

Tančavúr – pocta Šivovi

Jižně od Chennai se nachází další obdivuhodná památka ze světového dědictví – Brhadíšvarův chrám zasvěcený Šivovi. Byl postaven během sedmi let 1003–1010 za dynastie Čólů, kteří se zmocnili vlády po Pallavech. Jejich vláda trvala od konce 9. do 13. století. Znamenala konec architektury tesané do skal, a naopak rychlý rozvoj stavby chrámů.

Ústřední svatyní komplexu v Tančavúru (Taňdžavúr) je stupňovitá věžovitá stavba *šikhara* se stále se zužujícími patry až do výše šedesáti metrů, zakončena kopulí ze dvou kusů černé žuly, každý o váze čtyřiceti tun. Dodnes zůstává záhadou, jak dávní stavitelé podobný kolos na vrchol umístili. Na terase sloupového pavilonu odpočívá před ústředním chrámem Šivův býk Nandin vysoký čtyři a dlouhý osm metrů, rovněž z černé žuly. Každý, kdo vchází přes vstupní síň do svatyně, musí kolem něho v úctě projít. Nádvoří chrání dvanáct metrů vysoká hradba.

Vcházet do svatyně mohou pouze hinduisté. Přicházejí se poklonit čtyřmetrovému lingamu, falickému kameni, který nechal král Rádžarádža přivést z posvátné řeky Narmady. Šivovi kněží jej denně omývají, otírají olejem a zdobí květinami a stejným způsobem pečují i o Nandina. V jedenáctém století údajně uvnitř chrámu tančilo a vyhrávalo večer co večer pro obveselení boha Šivy několik set tanečnic zvaných *déavadásí* (v překladu boží služebnice) a tucty flétnistů, bubeníků a trubačů na lastury obstarávalo doprovod.

Hampí

Hampí ve státě Karnátaka severozápadně od Balláři nese přezdívku město vítězství nebo indické Machu Picchu. Vzniklo roku 1336 jako Vidžajanagar, hlavní město stejnojmenné říše, která po dobu dvou století dokázala odolávat muslimským nájezdům. Největšího rozmachu se Vidžajanagar dočkal za vlády Krišnadévy Ráje (1509–1529), z té doby pochází většina obdivuhodných staveb, pro něž bylo a stále je město právem považováno za centrum hinduistické kultury a umění: Virúpáksův chrám s pyramidální věží gópurou vysokou 52 m, Lázeň královen a Lotosový palác, v němž se prolíná islámská a hinduistická architektura. Mistrovské dílo představuje filigránský chrámový vůz Vitthalova chrámu nebo téměř sedmimetrová socha Narasimhy zobrazující Višnu v jeho pololidské a pololvi inkarnaci. Po porážce Vidžajanagaru muslimskými vojsky v bitvě u Talikóty roku 1565

bylo město zničeno a záhy i opuštěno. Úžasné kulturní poklady odhalil archeologický průzkum systematicky prováděný od roku 1976, o deset let později zařadilo UNESCO tuto památku mezi světové dědictví. Z města, v němž v minulosti žilo na rozloze 33 km² přes půl milionu lidí, zbyla dnes vesnice se 1500 obyvateli. Jmenuje se Hampí.

Skalní chrámy v Adžantě

Celkem 5 chrámů a 24 klášterů bohatě zdobených skulpturami a malbami v rokli řeky Vaghór u Aurangábádu ve státě Maharáštra představuje důležité indické buddhistické kultovní místo. První slavné období zažila Adžanta mezi lety 200 př. n. l. až 200 n. l., druhé mezi 5. a 6. stoletím. Mniši, kteří zde žili a meditovali, rozhodně neměli o nové podněty k umělecké práci nouzi. V blízkosti vedla důležitá obchodní cesta od Arabského zálivu do Číny. Buddhismus sice v té době v Indii ztrácel stoupence na úkor bráhmanismu, ale místní panovní-

Khadžuráho – erotika v kameni.

Tančavúr.

Goa, kdysi katolická portugalská kolonie.

ci z dynastie Sátaváhanohovců, na jejichž území Adžanta ležela, projevovali náboženskou toleranci. Ač bráhmani podporovali a ochraňovali kultovní místa v Adžantě. V 6. století ze záhadných důvodů mniši Adžantu opustili, odešli do ne příliš vzdálené Ellóry. Unikátní jeskyně znovuobjevil pro svět až roku 1819 anglický voják John Smith. Od té doby bohužel výzdoba jeskyň dost utrpěla, ze stovky původních jeskyň se jich do současnosti dochovalo pouhých šest. Jsou vzácným světovým kulturním dědictvím od roku 1983.

Skalní chrámy v Ellóře

V 6. století po příchodu z Adžanty tesali mniši nejprve chrámy buddhistické, teprve později spatřily světlo světa chrámy hinduistické a džinistické. Nejkrásnější je chrám Kailásanáthův, napodobující posvátnou himálajskou horu Kailás. Namáhavou prací bylo ze skály odstraněno 150 000 tun materiálu, než vznikla tato obří skulptura chrámu sahajícího do výšky tří poschodí. Z tohoto jediného kusu skály vznikly i všechny sloupy, výklenky i sochy. Budovatelé Ellóry nebyli jen velcí stavitelé a dokonalí řemeslníci, měli i filozofickou jasnozřivost. Jejich dílo představuje vrchol skalního stavitelství jižní Asie. Na Seznamu světového kulturního a přírod-

ního dědictví UNESCO figurují chrámy v Ellóře jako příklad kulturního místa tří indických náboženství existujících vedle sebe v duchu tolerance přes čtyři století.

Zlatá Góa

Žádný z návštěvníků indické Bombaje (dnes Mumbái) nevynechá Starou Góu (Velha Goa). Stačí večer nastoupit na slavném nádraží Victoria Terminus do lůžkové vlaku a ráno vás u moře přivítá osvěžující vlahý vítr. V šedesátých letech byla Góa rájem hippies, dnes se sem jezdí za pohodlím. Když ji roku 1510 Portugalci ovládli, byla již bohatým obchodním městem s mešitami, paláci a prosperujícím obchodem. V přístavu kotvily stovky lodí s kořením, arabskými koňmi, nejjemnějšími látkami, vzácnými drahokamy a otroky. Po portugalském dobytí vzestup města pokračoval, stalo se sídlem místokrále, arcibiskupství a náboženských řádů františkánů a jezuitů. Vyrůstaly nádherné kostely a kláštery – kostel sv. Kajetána, kostel Panny Marie s růžencem, kostel svatého Františka z Assisi v manuelském slohu s pozlaceným barokním oltářem, pevnostní konvent sv. Moniky, klášter Zázračného kříže. Katedrála Sé v renesančním slohu zasvěcená sv. Kateřině

patří k největším na asijském kontinentě. V nejslavnější bazilice Bom Jesus spočívají v přenádherné stříbrné rakvi pozůstatky Františka Xaverského obklopené deštěm zlatých hvězd. Góa se měla stát Římem východu.

Úpadek tradiční katolické portugalské kolonie zavinily epidemie moru a chole-ry v polovině 17. století, při inkvizici řády přišly o majetky a musely se vystěhovat. Přesto si Portugalci Góu udrželi až do příchodu indických vojsk roku 1961. Ke světovému kulturnímu dědictví se řadí od roku 1986 jako doklad misionářského působení na indickém subkontinentě a šíření manýrismu a baroka v Asii.

Do Bombaje se vracíme stejnou cestou vlakem, osvěžení a odpočinutí. Teprve teď si na bombajském nádraží Victoria Terminal – dnes nese jméno Čhatrapatí Šivádží – pořádně prohlédneme palác ve viktoriánském stylu, který se pro svou výjimečnost stal roku 2004 součástí světového kulturního dědictví UNESCO. Jsme připraveni na další indické dobrodružství.

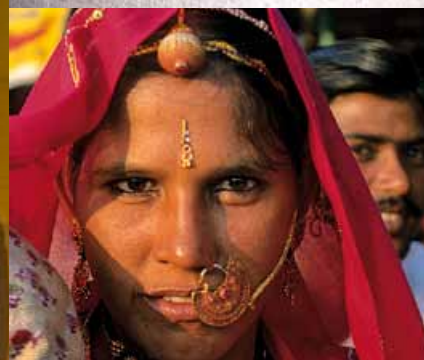
Program tras za památkami UNESCO Indie připravila pro cestovní kancelář Chinatours, s kterou jsme cesty podnikli, indoložka Mgr. Barbara Andelová.

Čína & Indie

Nepál • Tibet • Taiwan
Šrí Lanka • Maledivy
Thajsko • Barma • Laos
Kambodža • Vietnam
Korea • Japonsko
Malajsie • Singapur
Írán • Pákistán
Bangladéš • Bhútán
Borneo • Brunej

specialista na Čínu, Indii a jihovýchodní Asii

CHINA TOURS

Vítězné náměstí 2
160 00 Praha 6

po-čt 9–18 hod.
pá 9–16 hod.

tel.: 222 958 203-4
271 741 364
mobil: 731 440 070
fax: 233 313 779

e-mail: info@chinatours.cz
www.chinatours.cz